

welke gevangenen in het te vormen *Kommando* opgenomen zouden worden, Philips zou al die gevangenen een warme maaltijd extra verschaffen en zij zou ook arbeidsloon aan de families van de gevangenen uitkeren. Die voorwaarden werden aanvaard, behalve de laatste. Enige tijd later kreeg Philips wel verlof, de gevangenen-zelf een financiële tegemoetkoming uit te keren, maar die regeling werd na enkele weken (of maanden) afgeschaft, ‘omdat’, aldus ir. Philips, ‘de werkers bij Philips dan tegenover de anderen te zeer zouden worden bevoorrecht.’¹

Bevoorrecht waren zij toch al. Misschien waren er aanvankelijk wel gevangenen die het afkeurden dat een Nederlandse onderneming Nederlandse concentratiekamp-gevangenen liet werken aan opdrachten die, zo werd aangenomen, in het kader van de Duitse oorlogsinspanning pasten, maar toen ir. Philips eenmaal over het bezwaar heengestapt was dat hij geen eigenlijk loon mocht uitkeren en ‘Philips Speciale Werkplaats Vught’ dus in bedrijf gesteld werd (dat was medio februari ’43 het geval), bleek de gevangenen al spoedig dat zij voor een aanmerkelijke bijdrage aan de Duitse oorlogsinspanning niet bevreesd hoefden te zijn en dat uit het bestaan van die Speciale Werkplaats tal van voordelen voor hen voortvloeiden. De extra-maaltijd was vooral in de periode maart-mei ’43 toen de gevangenen slechts een miniem deel uit de inhoud van hun pakketten in handen kregen, van grote betekenis, maar was hun natuurlijk ook nadien welkom. Twee andere aspecten waren nog belangrijker: wie bij het Philips-*Kommando* werkte, vond daar vaak lange tijd bescherming tegen doorzending naar Duitsland (of, in het geval van Joden, naar Westerbork vanwaar men verder gedeporteerd kon worden), en het bestaan van die Speciale Werkplaats maakte een ruime mate van geheim contact met familieleden, vrienden en illegale relaties mogelijk.

Wat is er voor werk verricht?

Philips begon met grote hoeveelheden administratieve bescheiden die door het bombardement van de Philips-fabrieken op 6 december ’42 in wanorde geraakt waren, naar de Speciale Werkplaats over te brengen: zij moesten gesorteerd worden. Voor dat werk (het werd tot in de zomer van ’44 gerekt) waren geen speciale werktuigen of machines nodig. Het installeren van zodanige werktuigen en machines vergde enige tijd; toen zij er waren, werd in de Speciale Werkplaats allerlei reparatiewerk verricht en werden hand-dynamo’s (‘knijpkatten’), scheerapparaten, dooscondensators, (civiele) radiotoestellen en later ook radiobuizen geassembleerd. Het assembleren

¹ F. Philips: *Vijftig jaar met Philips*, p. 164.